

W SPRAWIE REFORMY SYSTEMU INSTYTUCJI W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA ZASILANIA W CZĘŚCI PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA BIOLOGICZNEGO

W artykule przeanalizowano problem reformy systemu organów władzy państwowej, odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa żywności w ramach problemu bezpieczeństwa biologicznego. W szczególności, omówiono uprawnienia i kompetencje tych organów państwowych, które wyeliminowane i następcą których została stworzona w ramach optymalizacji pracy organów władzy wykonawczej Państwowa służba Ukrainy ds. bezpieczeństwa żywności i ochrony konsumentów. Ustaliśmy podstawowe funkcje i uprawnienia założone usługi i zaproponowane sposoby poprawy instytucjonalnych elementem systemu bezpieczeństwa biologicznego w części w celu zapewnienia kontroli państwowej i nadzoru nad bezpieczeństwem żywności.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo biologiczne, reformowanie, optymalizacja, kontrola, bezpieczeństwo żywności, ochrona konsumentów.

ON THE ISSUE OF REFORMING THE SYSTEM OF INSTITUTIONS IN SPHERE FOOD SAFETY THE ISSUE OF BIOSAFETY

The article analyzes the problem of reforming of system of public authorities responsible for food safety under the problem of Biosafety. Reviewed the credentials and competence of those state bodies, which liquidated and the successor which was created in the framework of optimization of work of bodies of Executive power of the State service of Ukraine on food safety and consumer protection. Clarified the main functions and powers of the newly formed service and ways of improving the institutional component of the Biosafety framework in terms of ensuring state control and supervision of food safety.

Key words: biological safety, food safety, reform, optimization, control, consumer protection.

ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙ В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ХАРЧУВАННЯ В ЧАСТИНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано проблему реформування системи органів державної влади, відповідальних за забезпечення безпеки харчування в рамках проблеми біобезпеки. Зокрема, розглянуто повноваження і компетенцію тих державних органів, що ліквідовані і правонаступником яких стала створена у рамках оптимізації роботи органів виконавчої влади Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. З'ясовано основні функції й повноваження новоутвореної служби та запропоновано шляхи удосконалення інституційної складової системи біобезпеки в частині забезпечення державного контролю та нагляду за безпекою харчових продуктів.

Ключові слова: біологічна безпека, реформування, оптимізація, контроль, безпечність харчових продуктів, захист споживачів.

V. Kurzova
doktor nauk prawnych,
docent
docent katedry
społeczno-
humanistycznych i
kombinezon armii
dyscyplin
Odeskiej narodowej
akademii morskiej
(m. Odesa, Ukraina)

Актуальність. Здоров'я кожної людини залежить від безпеки харчування, що включає, зокрема, біологічну безпеку харчового продукту. Різке погіршення екологічної ситуації практично в усіх регіонах світу, пов'язане з антропогенною діяльністю людини, вплинуло на якісний склад їжі. У зв'язку з цим гарантування безпеки харчових продуктів є одним з основних завдань сучасного суспільства, від розв'язання якого залежить здоров'я населення і збереження його генофонду. Тому й особливе занепокоєння викликає ситуація щодо забезпечення державного контролю та нагляду за харчовими продуктами та харчуванням взагалі.

Ступінь наукової розробки проблеми. У вітчизняній правовій науці питанню дослідження правового статусу органів державної влади присвячено чимало праць таких провідних вчених, як В.Б. Авер'янов, П.В. Бабич, А.І. Берлач, В.Волков, А.В. Дуда, В.Л. Зьолка, В.І. Курило, В.А. Ліпкан, О.В. Мельник, О.П. Орлюк, Ю.С. Шемшученко, Х.П. Ярмак та ін. Однак, у світлі процесу реформування системи органів державної влади, зокрема відповідальних за забезпечення таких важливих складових біобезпеки, як санітарно-епідемічне, ветеринарне та фітосанітарне благополуччя, залишається ще досить багато «білих плям», які будуть заповнюватися шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів. Тому це питання потребує не тільки перегляду, а й детального вивчення та внесення конструктивних пропозицій спрямованих на удосконалення інституційної складової системи біобезпеки країни і усунення протиріч які виникли у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють перерозподіл контрольних функцій у цій сфері, зокрема в частині харчування.

Метою дослідження є з'ясування доцільності відповідних дій щодо реформування системи інституцій в галузі забезпечення біобезпеки в частині харчування та надання конструктивних пропозицій щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. У рамках оптимізації роботи органів виконавчої влади, Кабінет Міністрів України (КМУ) створив Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) на базі трьох ліквідованих контролюючих відомств Державної інспекції України із захисту прав споживачів (Держспоживінспекція), Державної ветеринарної й фітосанітарної служби України (Держветфітослужба), Державної санітарно-епідеміологічної служби України (Держсанепідслужба) шляхом їх реорганізації та приєднання до відповідного новоствореного органу, з передачею більшості функцій, які виконували реорганізовані органи, а також окремих функцій Державної інспекції сільського господарства, Державної пробірної служби та Державної інспекції з контролю за цінами. Про це йдеться у постанові КМУ від 10.09.2014р. № 442 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" [1]. Новоутворена служба виконуватиме не лише функції вище вказаних відомств, що припиняються, але також вестиме держконтроль за дотриманням вимог до формування державних регульованих цін, а також нагляд (контроль) у сфері туризму і курортів. Утворення Держпродспоживслужби України не просто механічне об'єднання органів. Ідея полягає в тому, щоб спростити процес діяльності цих органів, зробити його більш зрозумілим, прозорим і при цьому ефективним, зменшити корупційні ризики, тиск на бізнес, покращити якість української продукції.

Держпродспоживслужбу України створено на виконання вимог нової редакції Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 22.07.2014р. [2], яким запроваджуються принципово новий підхід до забезпечення безпечності харчових продуктів. Закон містить чимало новацій, зокрема, введення стандартів безпечності харчових продуктів; відмову від надлишкових контрольних функцій; періодичність проведення державного контролю, що ґрунтуватиметься на ризик-орієнтованому підході; на противагу покаранню та інше. Тобто, основна відповідальність за безпечність харчових продуктів покладається на виробників, а контроль держави спрямований не на готовий продукт, а на виробництво та обіг. Головне ж те, що цей Закон запроваджує систему контролю безпечності харчових продуктів на всіх етапах від

виробництва до реалізації, що безперечно, наближує Україну до Європи. А це можливо лише шляхом об'єднання всіх інструментів. Контроль за безпечністю харчових продуктів здійснюватиме лише один державний орган, що відповідає вимогам ЄС, а саме – Держпродспоживслужба України.

Основні функції й повноваження Держпродспоживслужби України, а також організаційну структуру нового відомства й порядок призначення його керівництва визначено у постанові КМУ №667 від 02.09.2015р. [3]. З цього приводу зауважимо, що підготовка зазначеного документу мала бути завершена протягом двох місяців з моменту виходу постанови КМУ від 10.09.2014р. №442. Однак, Положення про новоутворену службу було прийнято лише через рік. Що стосується структури територіальних органів зазначеної служби, то вона була затверджена постановою КМУ від 28.10.2015р. №871 [4], яка невдовзі була скасована і прийнята нова постанова уряду від 16.12.2015р. №1092 [5]. Таким чином, відсутність відповідної нормативної бази у зв'язку із повільністю і безсистемністю роботи законодавця у цьому напрямі, спричинило багато непорозумінь у відповідних галузях державного регулювання.

Відповідно до Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, затвердженого постановою КМУ №667 від 02.09.2015р. [3], Держпродспоживслужба України визначено центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується урядом України через Міністра аграрної політики та продовольства. Новоутворена Служба покликана реалізувати державну політику в області ветеринарної медицини, безпеки і якості харчових продуктів, карантину й захисту рослин, ідентифікації й реєстрації тварин, санітарного законодавства, попередження й зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва (у частині сертифікації насіння і посадкового матеріалу, охорони прав на сорти рослин), держконтролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів і реклами в цій сфері. Звертаємо також увагу, що відповідно до нового переліку органів ліцензування, затвердженого постановою КМУ від 05.08.2015р. №609 [6], Держпродспоживслужба України займатиметься ліцензуванням господарської діяльності з ветеринарної практики.

Однак, аналіз змісту основних завдань Держпродспоживслужби України (п. 3 Положення [3]) свідчить про те, що завдання новоутвореного органу в основному полягають у здійсненні контролю практично у всіх зазначених вище сферах (у 4 сферах (ветеринарна медицина, безпечність та якість харчових продуктів, карантин та захист рослин та захист прав споживачів) та забезпечення контролю в 2 сферах (державні регульовані ціни, туризм та курорти). Тобто функції з контролю замасковані під надання адміністративних послуг. Зазначене дає підстави припустити, що реалізація цілої низки прав Держпродспоживслужби України матиме наслідком посилення корупції, залучення надмірних ресурсів і їх неефективне використання.

Для з'ясування доцільності створення Держпродспоживслужби України, розглянемо повноваження і компетенцію тих державних органів виконавчої влади, що ліквідовані і правонаступником яких є Держпродспоживслужба України. Так, що стосується Державної інспекції сільського господарства, то ліквідація цього відомства з міліцейськими функціями і явним рудиментом радянських часів, яке мало колосальні повноваження і, більш того, дублювало функції численних органів, у т.ч. Держветфітослужби України, Держсанепідемслужби України та Державної екологічної інспекції України, то сумнівів не виникає. Проте, аналіз повноважень Держветфітослужби України, Держсанепідемслужби України і Держспоживінспекції України, зважаючи на їх об'єднання, потребує більш детального розгляду. Адже постає питання, чи буде за таких умов забезпечуватися виконання функцій кожної з цих служб.

Так, діяльність Держсанепідслужби України спрямовувалася і координувалася КМУ через Міністра охорони здоров'я. Ця служба входила до системи органів виконавчої влади

у галузі охорони здоров'я і забезпечувала реалізацію державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення. Організація діяльності Держсанепідемслужби України спиралася на систему її підрозділів, які перебували між собою у певному зв'язку, що базується на підпорядкуванні нижчих апаратів вищим, координації та взаємозв'язку з іншими суб'єктами забезпечення громадської безпеки у надзвичайних ситуаціях епідемічного характеру. Ця система складалася з певних ланок, а саме: Держсанепідемслужба України – урядовий орган державного управління, що здійснював загальне керівництво підвідомчими підрозділами; регіональні (міжобласні) установи, установи в областях, у містах, районах; на водному, залізничному та повітряному транспорті, об'єктах із особливим режимом роботи; дезінфекційні станції; спеціалізовані заклади для боротьби з особливо небезпечними у т.ч. карантинними і небезпечними інфекційними хворобами; наукові установи санітарно-епідеміологічного профілю; об'єднання, центри, лабораторії [7].

Діяльність Держветфітослужби України спрямувалася і координувалася КМУ через Міністра аграрної політики та продовольства. Держветфітослужба України забезпечувала реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, карантину та захисту рослин. Організаційна структура Держветфітослужби України включала Головну державну фітосанітарну інспекцію (міжрегіональний територіальний орган); територіальні органи: головні управління ветеринарної медицини в областях, місті Києві, управління ветеринарної медицини в містах обласного значення, районах, державні фітосанітарні інспекції в областях [8].

Діяльність Держспоживінспекції України спрямувалася і координувалася КМУ через Міністра економічного розвитку і торгівлі. Держспоживінспекція України здійснювала державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, зокрема щодо технічних регламентів, стандартів, норм і правил з питань екологічної безпеки [9].

Отже, навіть короткий огляд повноважень органів, що ліквідуються, говорить про сумнівну ефективність нової громіздкої структури, яка збрала гамузом захист споживачів, питання ветеринарної, фітосанітарної і санітарної безпеки. До речі, такої «структури-симбіозу», яку нині створили в Україні, немає в жодній країні світу. В деяких країнах, наприклад, Італії та Австрії, ветеринарна служба працює в системі охорони здоров'я і є її підрозділом – ця модель базується на тому, що здоров'я людини стоїть на першому місці, а ветеринарні підрозділи долучаються до його захисту. Але в більшості країн, санітарні й ветеринарні служби існують окремо. Приміром, у США в системі міністерства охорони здоров'я і соціальної політики існує Служба громадського здоров'я. Польська санітарно-епідеміологічна служба однотипна з тією, яка була в Україні до 19.12.2012р. і Євросоюз сприйняв її такою, якою вона є. Більш того, в той час, коли в Європі та США намагаються наблизитися до тієї моделі, яка існувала в Україні у вигляді санепідслужби упродовж 90 років, український уряд чомусь відмовляється від неї.

Саме тому, особливо непокоїть виведення зі сфери охорони здоров'я функцій Держсанепідслужби України, які вона досі виконувала, та передача їх у нову структуру, де провідну роль відіграватимуть фітосанітарна й ветеринарна служби, і аж ніяк санітарна служба, що свідчить про відсутність розуміння уряду України важливості ролі останньої у забезпеченні громадського здоров'я. Справа в тому, що ветеринарна й фітосанітарна служба – як наглядовий орган, підпорядковується і управляється через Мінагрополітики України, яке переважно, має виробничі інтереси, що не забезпечує контролю ситуації за здоров'ям населення. Тож, за логікою речей, у разі виникнення проблем, що загрожують здоров'ю населення, контролюючі служби підпорядковані аграрним міністерствам, намагатимуться їх не розголошувати, бо це зашкодить репутації бізнесу. З цього видно, що діяльність Держпродспоживслужби України буде далекою від питань епідемічного нагляду та профілактики захворювань людей. Навіть назва новоутвореної Служби «безпеки

харчових продуктів та захисту споживачів», нівелює функцію нагляду у сфері охорони і захисту здоров'я людини.

Найбільш же турбує те, що створення нової структури органів державної влади, фактично, призводить до повної ліквідації Держсанепідслужби України. Адже, ми спостерігаємо передачу функцій Держсанепідслужби України не тільки Держпродспоживслужбі України, а й в інші відомства, що позбавлено логіки. Наприклад, нагляд за здоров'ям працюючих в Україні (в частині гігієни праці) передається із Держсанепідслужби України в Державну службу України з питань праці (Держпраці) [10] (при цьому гігієна дітей та підлітків ніде в законодавчих проектах не відслідковується).

На нашу думку, рішення реорганізувати Держсанепідслужбу України шляхом її приєднання до абсолютно різних за родом діяльності органів виконавчої влади – це хибний крок. Така реорганізація призведе до повного знищення структури Держсанепідслужби України і викине її за межі сфери охорони здоров'я. Система же охорони здоров'я, до якої належала Держсанепідслужба України, – це був єдиний нерозривний медичний комплекс від профілактики захворювань до їх лікування. Вилучення ж зі сфери охорони здоров'я основного інструменту профілактики захворювань, фактично, перетворить Міністерство охорон здоров'я (МОЗ) України у міністерство лікування хвороб. Відповідно, повноцінної профілактичної складової у його діяльності вже не буде, що дуже небезпечно. Питання біологічної безпеки, санітарне та епідемічне благополуччя країни є важливою складовою національної безпеки. Саме тому, в більшості країн світу ці питання знаходяться в компетенції міністерств охорони здоров'я і їхнього основного підрозділу – служби громадського здоров'я, яка є аналогом Держсанепідслужби України.

Слід також наголосити, що з наближенням старту нової служби зростає опір як з боку органів державної влади, що реформуються, так і з боку громадськості. Так, про спірність питання щодо реорганізації Держсанепідслужби України наголошував Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я. Зокрема, Комітет відзначив, що під виглядом створення спеціального єдиного центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності харчових продуктів, пропонується фактично визначити уповноваженим органом з державного контролю за безпечністю харчових продуктів Держветфітослужбу України та звести існуючу комплексну систему державного нагляду та контролю у цій сфері практично до здійснення ветеринарно-санітарного контролю за харчовими продуктами тваринного походження [11; 12]. Висловлює занепокоєність й громадськість, щодо питання утворення нової державної структури із захисту прав споживачів, вказуючи на відверте лобювання зацікавленими сторонами своїх бізнесових та політичних намірів [13]. Аналогічну думку висловлює громадська організація «Аграрний союз України», наголошуючи, що держава намагається монополізувати цілу низку сегментів ринку послуг у визначених сферах і перебрати на себе функції з їх надання, а це докорінно не відповідає політиці дерегуляції, проведення якої анонсує уряд [14].

Безсумнівно, державний нагляд за безпекою харчових продуктів є вагомим складовою національної безпеки держави в цілому і біобезпеки, зокрема. Харчування є важливим фактором епідемічної безпеки та покращання здоров'я населення, що відповідно до Конституції України [15] та Основ законодавства України про охорону здоров'я [16] є основною цінністю держави. Власне поняття харчової безпеки держави включає дуже широке коло питань, серед яких екологічна й біологічна безпека води, повітря, ґрунтів, сільськогосподарської сировини, готових до вживання продуктів, умов їх зберігання, транспортування тощо. Отже, є очевидним, що здійснення повноцінного та всебічного нагляду за безпечністю харчових продуктів можливо проводити лише в комплексі (тобто спеціально підготовленими професіоналами з медичною освітою разом із фахівцями гігієни харчування, фахівцями ветеринарної медицини та фітосанітарного напрямку). Тільки так можна дати кваліфіковану оцінку, на скільки той чи інший харчовий продукт вплине на стан здоров'я людини. Тому створення в Україні єдиного контролюючого державного органу сприятиме підвищенню рівня контролю за якістю і безпечністю харчової продукції. До речі,

світова практика постійно доводить, що найбільш ефективний і прозорий контроль за якістю і безпечністю продукції здійснює єдиний компетентний орган. Однак, дерегуляція у сферах безпеки продуктів харчування, карантину рослин, тварин не може призвести як до безпеки здоров'я людини, так і благополуччя навколишнього середовища. Наприклад, щодо фітосанітарних ризиків, то у випадку безконтрольності в сфері карантину рослин, переміщення та виробництва рослинної продукції – збільшується ризик поширення карантинних організмів по території країни. Так само й щодо ветеринарно-санітарних ризиків, безконтрольності в сфері карантину тварин збільшується ризик поширення хвороб тварин, у т.ч. спільних для людей і тварин. А це питання біобезпеки.

Підсумовуючи викладене, ще раз зауважимо, що:

По-перше, ідея створення Держпродспоживслужби України має на меті скорочення кількості центральних органів виконавчої влади та зменшення тиску на підприємців. Проте, як свідчить аналіз основних завдань цієї служби, функції нагляду залишаються незмінними – змінюються лише виконавці, а функції з контролю замасковані під надання адміністративних послуг. Крім того, згідно з Керівними принципами ООН на захист прав споживачів [17], для забезпечення і проведення національної політики у сфері захисту прав споживачів уряд зобов'язаний на належному рівні створити відповідну інфраструктуру. Червоною ниткою через документ проходить ідея відповідальності уряду і його зобов'язань по відношенню до споживачів. Стаття 38 Хартії основних прав Європейського Союзу [18] проголошує підвищений рівень захисту прав споживачів «для політиків немає важливішого завдання, ніж захист прав і інтересів споживачів». Створення же Держпродспоживслужби України передбачає поєднання двох реформ: у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і у сфері захисту прав споживачів [19], а отже надання функціям забезпечення безпечності харчових продуктів значення щодо системи захисту прав споживачів, що звужує чинний рівень прав споживачів.

По-друге, передача функцій, які притаманні системі охорони здоров'я від Держсанепідслужби України до Держпродспоживслужби України та інших центральних органів виконавчої влади може призвести до втрати контролю за санітарно-епідемічною ситуацією, що неминуче створить загрозу життю людини та майбутніх поколінь. У зв'язку з цим хочемо наголосити на тому, що Україна нині перебуває у стані війни й існує високий ризик застосування біологічної зброї. Крім того, у цей непростий період, коли в країні вирує економічна криза, на тлі терористичних дій на сході держави виникає загроза спалахів інфекційних захворювань внаслідок відсутності елементарного водозабезпечення, невпорядкованого поховання загиблих; поширення лихоманки Ебола, яку досі не вдається приборкати тощо. Не дивлячись на це, профілактична складова при безперечній пріоритетності у діяльності системи охорони здоров'я, на сьогодні практично нівельована. Відсутня й чітка державна політика у сфері громадського здоров'я, що за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) передбачає комплекс організованих заходів, спрямованих на попередження захворювань, продовження життя людини та пропагування здоров'я, як цінності держави. Тому, від уряду України вимагається прийняття виважених та безпомилкових рішень, спрямованих на покращення благополуччя українців. З руйнацією ж інфраструктури Держсанепідслужби України (єдиної служби, яка може ідентифікувати збудники й провести відповідні протиепідемічні заходи) виникає загроза біобезпеці держави. Нерозуміння цього може призвести до непередбачуваних наслідків.

Висновки. Дійсно, адміністративна реформа необхідна Україні. Єдиний компетентний орган з безпечності харчових продуктів безумовно, має бути, але не у тому виді як його утворено. Не викликає сумнівів й необхідність реформування системи охорони здоров'я взагалі та Держсанепідслужби України, зокрема. Однак, реформування необхідно зосередити на тому, щоб результати реформ і процес їх проведення не створювали додаткових медичних, соціальних, санітарно-ветеринарних, фітосанітарних, економічних чи політичних ризиків. Ми розбудовуємо правову державу, яка покликана служити інтересам людини і громадянина, і саме на це мають бути спрямовані будь-які реформи. Тому,

необхідно найближчим часом переглянути функції новоствореного органу з метою відмови від надлишкових контрольних функцій і скасування функцій, які не відповідають підходам та законодавству Європейського Союзу. Основною задачею державних органів на сучасному етапі повинно стати забезпечення розумного балансу між дотриманням прав громадян на охорону здоров'я, на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище та підтриманням належного порядку у сфері захисту прав споживачів. Але вище викладене свідчить, що утворення нової служби – Держпродспоживслужби України – не відповідає цим завданням. Тому вважаємо, що для того, щоб зберегти пріоритет «захисту здоров'я людини» (адже життя і здоров'я людини є найвищою цінністю і відповідальність за це, держава повинна брати на себе), буде правильним внести зміни у постанову про новостворену службу щодо координації її управління через Міністра охорони здоров'я, зберігаючи її самостійність. Не зайвим було б також змінити назву цієї служби, приміром Служба громадського здоров'я і захисту споживачів. Однак, у цьому випадку ми унеможливуємо ефективність забезпечення інших, не менш важливих складових біобезпеки, як ветеринарна та фітосанітарна.

Тож можливо краще буде інший варіант, наприклад, передати окремі інспекційні функції новоутвореній Держпродспоживслужби України, а Держсанепідслужбу повернути назад до МОЗ із правонаступництвом щодо інших функцій відповідно до 10 глобальних цілей, проголошених ВООЗ у рамках програми "Здоров'я для всіх у XXI столітті" та визначених Євро Бюро у новій Європейській стратегії по досягненню здоров'я для всіх "Здоров'я-21". І на цій базі еволюційним шляхом будувати нову сучасну Службу громадського здоров'я, серед основних функцій якої визначити санітарно-епідеміологічний нагляд. Тобто, потрібна не ліквідація Держсанепідслужби України, а її якісна трансформація. Враховуючи, що життя та здоров'я людини є головною складовою національної безпеки будь-якої держави, з метою реалізації тактичних та стратегічних завдань служби, також пропонуємо розробити проект та прийняти розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції розвитку Служби громадського здоров'я України на 2016 - 2021 роки".

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997р. (ред. 22.07.2014) // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – ст. 98.
2. Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова КМУ № 667 від 02.09.2015 р. // Офіційний вісник України. – 22.09.2015. – № 73. – с. 44. – ст. 2402.
3. Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова КМУ від 28.10.2015р. №871 // Офіційний вісник України. – 10.11.2015. – № 87. – с. 25. – ст. 2908 (втратила чинність).
4. Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова КМУ від 16.12.2015р. №1092 // Офіційний вісник України. – 12.01.2016р. – № 2.
5. Перелік органів ліцензування: постанова КМУ від 05.08.2015 р. № 609 // Офіційний вісник України. – 04.09.2015. – № 68. – с. 8. – ст. 2232.
6. Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України: Указ Президента України від 06.04.2011р. № 400 // Офіційний вісник України. – 26.04.2011. – № 29. – с. 122. – ст. 1235.
7. Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України: Указ Президента України від 13.04.2011р. №464 // Офіційний вісник України. – 26.04.2011. – №29. – с.328. – ст.1270.

8. Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: Указ Президента України від 13.04.2011р. №465/2011 // Офіційний вісник України. – 26.04.2011. – №29. – с.340. – ст.1271.
9. Положення Про Державну службу України з питань праці: постанова КМУ від 11.02.2015р. № 96 // Офіційний вісник України. – 24.03.2015. – №21. – с.201. – ст.584.
10. Проект Постанови про відхилення проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів: реєстр. № 10495/П від 05.07.2012 // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://www.proforg.mk.ua/>
11. Прес-служба «Українського медичного часопису» // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/36785/>
12. Відкритий лист до Президента України Порошенка П.О. та прем'єр-міністра України Яценюка А.П. від представників споживчої громадськості Про наступ на законні права та інтереси споживачів певних структур бізнесу та державного управління всупереч положенням Угоди про асоціацію Україна-ЄС, Керівним принципам ООН на захист прав споживачів, Європейській Хартії захисту споживачів, Стратегії споживчої політики ЄС. 12.03.2014 // [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://test.org.ua/usefulinfo/uslugi/news>
13. Старікова Л. Щодо проекту Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів // [Електронний ресурс]: режим доступу: <https://sites.google.com/site/agrarnijsouzukraieni/analitichnij-centr/harci>
14. Конституція України від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
15. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – ст.19.
16. Резолюція 39/248 Генеральної Ассамблеї ООН "Руководящие принципы для защиты интересов потребителей" (Приняты 09.04.85 на 106-ом пленарном заседании ГА ООН) // [Електронний ресурс]: режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_903
17. Хартия основных прав Европейского Союза Торжественная прокламация (Ницца, 07.12.2000) // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/99>
18. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12.01.2015р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 23.01.2015. – № 4. – с. 8. – ст. 67.

ON THE ISSUE OF REFORMING THE SYSTEM OF INSTITUTIONS IN SPHERE FOOD SAFETY THE ISSUE OF BIOSAFETY

V. Kurzova

Relevance. The health of each person depends on the security of supply, including, in particular, the biological safety of the food product. The sharp deterioration of the ecological situation in almost all regions of the world, associated with anthropogenic human activities have affected the qualitative composition of food. In this regard, the food safety is one of the main tasks of modern society depend on the health of the population and its genetic conservation. Therefore, of particular concern is the situation on ensuring of state control and supervision of food products and nutrition in General.

The degree of scientific elaboration of the problem. In Russian legal science the question of the legal status of bodies of state power of subject of many works of such leading scientists as V. Averyanov, P. Babich, A. Berlach, V. Volkov, V. Duda, W. Solka, I. Kurilo, V. lipkan, O. Melnyk, A. Orlyuk, Y. Shemshuchenko, H. Jarmak, etc. However, in light of the process of reforming the system of public authorities, in particular responsible for ensuring that these important components of Biosafety, sanitary-epidemiological, veterinary and phytosanitary well-being, there is still a lot of "white spots", which will be filled by making appropriate changes in the normative-legal acts. Therefore, this issue requires not only a review but also a detailed study and application of constructive suggestions aimed at improving the institutional component of the

Biosafety framework of the country and resolve conflicts that arose in the legislative and subordinate normative legal acts, regulating the redistribution of control functions in this sphere, in particular in terms of power.

The aim of the study is to ascertain the feasibility of the relevant action to reform the system of institutions in the field of Biosafety in terms of power and providing constructive suggestions for its improvement.

Presentation of the basic material. In the framework of the optimization of Executive authorities, the Cabinet of Ministers of Ukraine (CMU) has created the State service of Ukraine on food safety and consumer protection (Derepressible) on the basis of three liquidated regulatory agencies of the State Inspectorate of Ukraine on consumer protection (the state inspection of Ukraine), State veterinary and phytosanitary service of Ukraine (veterinary service), the State sanitary-epidemiological service (the state sanitary and epidemiological service) through their reorganization and joining to a corresponding newly-formed entity, with transfer of most functions, who performed the reorganized bodies, as well as the individual functions of the State Inspectorate of agriculture, the State assay service and the State Inspectorate for control over prices. This is stated in the decree of CMU dated 10.09.2014, No. 442 "On optimization the system of Central bodies of Executive power" [1]. The new service will not only perform the functions of the above mentioned agencies who are terminated, but will also hold the state control over observance of requirements to formation of state-controlled prices, as well as supervision (control) in the sphere of tourism and resorts. Education Demirtzoglou of Ukraine is not just a mechanical Union of bodies. The idea is to simplify the process of activity of these bodies, to make it more understandable, transparent and effective, reduce risks of corruption, pressure on business, to improve the quality of Ukrainian products.

Demirtzoglou of Ukraine pursuant to requirements of the new edition of the law of Ukraine "On main principles and requirements for safety and quality of food" dated 22.07.2014 G. [2], which introduces a fundamentally new approach to ensuring food safety. The law contains many innovations, in particular, the introduction of food safety standards; the rejection of excessive control functions; periodicity of state control based on a risk-oriented approach; as opposed to punishment, and so on. That is, the primary responsibility for food safety rests with producers, and government control is not the finished product, and production and circulation. The main thing that this Law introduces a system of food safety control at all stages from production to marketing, that undoubtedly brings Ukraine closer to Europe. And this is possible only by combining all of the tools. Control of food safety to conduct only one public authority that meets the requirements of the EU, namely Derepressible of Ukraine.

The main functions and powers of Demirtzoglou of Ukraine and organizational structure of the new Agency and the procedure for appointment of its management are defined in the CMU resolution No. 667, dated 02.09.2015. [3]. On this occasion, note that the final document should be completed within two months since the release of CMU dated 10.09.2014, No. 442. However, the Position of the newly formed service was made only a year later. As for the structure of territorial bodies of the specified service, it was approved by the Cabinet on 28.10.2015 G. No. 871 [4], which was soon repealed and adopted a new government decree 16.12.2015, No. 1092 [5]. Thus, the lack of a suitable regulatory framework in connection with the slow and unsystematic work of the legislator in this direction, has caused a lot of confusion in the relevant sectors of government regulation.

According to the Regulation on the State service of Ukraine on food safety and consumer protection, approved by CMU resolution No. 667, dated 02.09.2015 G. [3], Demirtzoglou of Ukraine is determined by the Central Executive body which activity is directed and coordinated by the government of Ukraine through the Minister of agrarian policy and food. The new Service is designed to implement the state policy in the field of veterinary medicine, quality and safety of food products, quarantine and plant protection, identification and registration of animals, health legislation, prevent and reduce the use of tobacco products and their harmful influence on population health, metrological control, market surveillance within the sphere of their

responsibility, seed production (certification of seeds and planting material, protection of plant varieties), the state control over observance of the legislation on consumer protection and advertising in this area. Please also note that according to a new list of licensing authorities, approved by the resolution KMU from 05.08.2015 G. No. 609 [6], Demirtzoglou of Ukraine will be engaged in licensing of economic activity on veterinary practice.

However, analysis of the content of the main tasks of Demirtzoglou (section 3 of [3]) suggests that the task of the newly formed authority mainly to control almost all of the above fields (4 fields (veterinary medicine, safety and quality of food products, quarantine and plant protection and consumer protection) and ensuring control in 2 fields (state regulated prices, tourism and resorts). That is the function of control disguised under the administrative services. Specified suggests that the implementation of a number of rights of Demirtzoglou of Ukraine will result in increased corruption, excessive attraction of resources and their inefficient use.

To determine the feasibility of establishing Demirtzoglou of Ukraine, consider the authority and competence of government bodies of Executive power, and eliminated the legal successor of which is Derepressible of Ukraine. So, with regard to the State Inspectorate of agriculture, the elimination of the Agency with police functions and a clear vestige of the Soviet era, which had enormous powers and, moreover, duplicate functions of numerous agencies, including the state veterinary and phytosanitary service of Ukraine, Gossanepidemsluzhby of Ukraine and the State ecological inspection of Ukraine, the question does not arise. However, the analysis of the powers of the state veterinary and phytosanitary service of Ukraine, and Gossanepidemsluzhby of Ukraine gospotrebinspektsii Ukraine, because of their associations, requires more detailed consideration. After all, the question arises whether under such conditions be ensured that the functions of each of these services.

Thus, the activity of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine are directed and coordinated by the CMU through the Minister of health. This service is included in the system of Executive authorities in the field of health and ensured the implementation of the state policy in the sphere of sanitary and epidemic welfare of the population. Organization of activities of Gossanepidemsluzhby of Ukraine relied on the system of units, which were among themselves in a certain relation based on subordination of downstream device above, coordination and linkage with other actors to ensure public safety in emergencies of epidemic character. This system consisted of certain parts, namely: Gossanepidemsluzhby of Ukraine is a government body of state administration carrying out the General management of the subordinated departments; regional (inter-regional) institutions, institutions in the fields, in the cities, areas; water, rail and air transport, with a special regime of work; disinfection station; specialized agencies to deal with particularly dangerous including dangerous and quarantine infectious diseases; scientific institutions of sanitary-epidemiological profile; associations, centers, laboratories [7].

The activities of the state veterinary and phytosanitary service of Ukraine has directed and coordinated by the CMU through the Minister of agrarian policy and food. The state veterinary and phytosanitary service of Ukraine ensured the implementation of the state policy in the field of veterinary medicine, food safety, quarantine and plant protection. The organizational structure of the state veterinary and phytosanitary service of Ukraine included the Main state phytosanitary inspection (interregional territorial body); territorial authorities: main Department of veterinary medicine in areas of the city of Kiev, Department of veterinary medicine in the cities of regional value, areas of the state phytosanitary inspection in the areas [8].

The activities of the state consumer Inspection of Ukraine has directed and coordinated by the CMU through the Minister of economic development and trade. The state inspection of Ukraine of Ukraine was carrying out state supervision and control over observance of legislation on consumer protection, in particular in respect of technical regulations, standards, norms and rules on environmental safety [9].

So, even a brief review of the powers of bodies that are being closed, says about the dubious effectiveness of the new bulky structure, which brought together consumer protection, veterinary, phyto-sanitary and sanitary safety. By the way, this "structure-symbiosis", which is

now created in Ukraine, no country in the world. In some countries, such as Italy and Austria, the veterinary service works in the health care system and is the unit – this model is based on the fact that health comes first, and veterinary units, shall be attached to its protection. But in most countries, sanitary and veterinary services exist separately. For example, in the U.S. in the Ministry of health and social policy there is a public health office. Polish sanitary and epidemiological service similar to that which was in Ukraine until 19.12.2012, and the European Union have accepted it for what it is. Moreover, at a time when Europe and the US is trying to get closer to the model that existed in Ukraine in the form of a public health authority for 90 years, the Ukrainian government for some reason refuses it.

Therefore, particularly concerned about the elimination of health functions of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine, which she still performed, and transfer them to the new structure, where a leading role will play phytosanitary and veterinary service and sanitary service is, that indicates a lack of understanding of the government of Ukraine the importance of the role of the latter in ensuring public health. The fact that veterinary and phytosanitary service – as the Supervisory authority, is subject to and is managed through the Ministry of agrarian policy of Ukraine, which primarily has production interests, does not provide situational awareness for public health. Therefore, logically, in the event of problems that threaten the health of the population, control agencies are subject to the agricultural ministries, will try not to disclose, because it will damage the reputation of the business. From this it is evident that the activity of Demirtzoglou Ukraine is far from epidemic control and prevention of human disease. Even the name of the newly created Service food safety and consumer protection", negates the function of supervision in the field of protection of human health.

Most are concerned that the creation of a new structure of public authorities, in fact, leads to the complete elimination of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine. After all, we see the transfer of functions of state sanitary and epidemiological service of Ukraine Derepressible not only in Ukraine but in other agencies that is devoid of logic. For example, monitoring the health of workers in Ukraine (occupational health) is transferred from the state sanitary and epidemiological service of Ukraine the State service of Ukraine on labour (Gastrula) [10] (this hygiene of children and teenagers anywhere in the legislative projects is not tracked).

In our view, the decision to reorganize the state sanitary and epidemiological service of Ukraine by its accession to a completely different sort of activity of Executive authorities is a wrong move. This reorganization will lead to the complete destruction of the structure of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine and will throw her outside the realm of health. The system of health, which belonged to the state sanitary and epidemiological service of Ukraine, it was part of the medical complex from the prevention of diseases before their treatment. The same exemption from the health care industry the main instrument for prevention of diseases, in fact, will transform the Ministry of health (MOH) of Ukraine and the Ministry of disease treatment. Accordingly, comprehensive prevention component in its activities, which is very dangerous. The bio-safety, sanitary and epidemic welfare of the country is an important component of national security. That is why, in most countries these issues are in the competence of the ministries of health and their main divisions – public health, which is an analogue of Gossanepidemsluzhby of Ukraine.

It should also be noted that with the approaching launch of the new service increases the resistance on the part of public authorities, policy reform, and the public. Thus, the contentious issue concerning the reorganization of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine celebrated the Verkhovna Rada Committee on health. In particular, the Committee noted that under the guise of creating a special single Central Executive authority that implements state policy in the field of food safety, it is proposed to determine by the authorized body of state control over food safety Derivedform of Ukraine and to reduce the existing complex system of state supervision and control in this sphere to implementation of veterinary and sanitary control over food products of animal origin [11; 12]. Concerned and the public, on the issue of formation of a new state structure for the protection of the rights of consumers, pointing to Frank lobbying

stakeholders, their business and political intentions [13]. A similar opinion was expressed by the public organization "Agrarian Union of Ukraine", stressing that the government is trying to monopolize a number of segments of the market of services in certain areas and to assume functions they provide, and this is totally not in conformity with the policy of deregulation, which announces the government [14].

Undoubtedly, government oversight of food safety is an important component of national security in General and Biosafety in particular. Diet is important factor of the epidemiological safety and improve the health of the population, that according to the Constitution of Ukraine [15] and the laws of Ukraine on health [16] is the main value of the state. Actually the concept of food security includes a very wide range of issues, including environmental and biological safety of water, air, soils, agricultural raw materials, ready-to-eat products, conditions of their storage, transportation and the like. Consequently, it is obvious that the implementation of a full and comprehensive oversight of food safety is possible only in the complex (i.e. specially trained professionals with medical education together with the specialists of food hygiene, veterinary medicine specialists and phytosanitary areas). The only way to provide expert assessment on how much a particular food will affect the human health. Therefore, the creation in Ukraine of a single controlling state authority would increase the level of quality control and food safety. By the way, the world practice constantly proves that the most effective and transparent control over the quality and safety of products by the only competent authority. However, deregulation in the areas of food safety, plant quarantine, animals may not lead to security, human health, and the wellbeing of the environment. For example, regarding phytosanitary risks, in case of lack of control in the sphere of plant quarantine, movement, and plant production – increases the risk of spread of quarantine organisms on the territory of the country. So relative to veterinary-sanitary risks, the lack of accountability in the field of quarantine of animals increases the risk of spreading animal diseases, including common to humans and animals. This is a question of Biosafety.

Summing up the above, we note that:

First, the idea of creating Demirtzoglou of Ukraine aims to reduce the number of Central bodies of Executive power and reduction of pressure on entrepreneurs. However, as evidenced by the analysis of the main objectives of this service, the functions of oversight remain the same – only change performers, and functions of control disguised under the administrative services. In addition, in accordance with the UN guidelines to consumer protection [17], to ensure and implementation of national policies in the sphere of protection of consumer rights the government is obliged at the appropriate level to create the appropriate infrastructure. The common thread running through the document is the idea of government responsibility and its obligations towards consumers. Article 38 of the Charter of fundamental rights of the European Union [18] declares an increased level of consumer protection "for politicians there is no more important task than the protection of the rights and interests of consumers". The creation of Demirtzoglou of Ukraine provides for the combination of two reforms: in the sphere of ensuring the safety and quality of foodstuff and in the sphere of protection of consumer rights [19], and hence providing the functions of food safety significance with respect to the system of consumer protection that reduces the existing level of consumer rights.

Second, transfer of functions, which are inherent to the health system from the state sanitary and epidemiological service of Ukraine to Demirtzoglou of Ukraine and other Central bodies of Executive power may lead to loss of control of sanitary-epidemic situation, which will inevitably pose a threat to human life and future generations. In this connection I wish to emphasize that Ukraine is now at war and there is a high risk of use of biological weapons. In addition, in this difficult period, when the country's raging economic crisis, on the background of terrorist operations in the East of the state there is a threat of infectious disease outbreaks due to the lack of basic water supply, unsettled burial of the dead; the spread of Ebola, which is not yet possible to harness this. In spite of this, a preventive component in indisputable priority in the activities of the health care system that today is almost leveled. Is there any clear state policy in the field of public health defined by the world health organization (who) provides a set of

organised activities aimed at the prevention of diseases, prolongation of life and promotion of health, as the values of the state. Therefore, from the government of Ukraine requires the adoption of balanced and error-free decisions aimed at improving the welfare of Ukrainians. With the destruction of the infrastructure of state sanitary and epidemiological service of Ukraine (unified service that can identify pathogens and to conduct appropriate control measures) there is a threat to the biosecurity of the state. Failure to do so can lead to unpredictable consequences.

Conclusions. Indeed, administrative reform is necessary in Ukraine. The only competent authority on food safety certainly should be, but not in the form as it is formed. There is no doubt that the need for reform of the health system in General and the state sanitary and epidemiological service of Ukraine, in particular. However, reform should focus on ensuring that the results of the reforms and the process of its implementation did not create additional medical, social, sanitary-veterinary, phyto-sanitary, economic or political risks. We are building a legal state, designed to serve the interests of man and citizen, and that is what should be aimed any reforms. Therefore, it is necessary shortly to review the functions of the new body with the aim of removing Supervisory functions and cancel functions that do not correspond to the approaches and the legislation of the European Union. The main task of the government at the present stage should be to ensure a reasonable balance between the rights of citizens to health, safe for life and health of the environment and the maintenance of proper order in the sphere of protection of consumer rights. But the above shows that the creation of new services – Demirtzoglou of Ukraine does not meet these objectives. Therefore, we believe that in order to preserve the priority of "protecting human health" (because life and health are the Supreme value and responsibility that the state should assume), it would be correct to amend the resolution on the newly created service for the coordination of its management through the Minister of health, while preserving its independence. Would also change the name of this service, such as public health Service and consumer protection. However, in this case, we exclude the effectiveness of other, equally important components of biosecurity, veterinary and phytosanitary.

So maybe better would be another option, for example, to transfer some inspection functions to the newly formed Demirtzoglou of Ukraine and the state sanitary and epidemiological service to return back to the MINISTRY of health with succession in respect of other functions in accordance with 10 global goals of the who programme "Health for all in XXI century" and certain Bureau of the Euro in the new European strategy for health for all "Health 21". And on this basis an evolutionary way to build a new modern public health Service, the main functions which define the sanitary-and-epidemiologic supervision. That is, the liquidation of the state sanitary and epidemiological service of Ukraine, and its qualitative transformation. Given that life and health is the main component of national security of any state for the purpose of implementing tactical and strategic objectives of the service also proposed to develop the project and to accept the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of development of public health Services of Ukraine for 2016 - 2021 years".

Reference:

1. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv: Zakon Ukrayiny vid 23.12.1997r. (red. 22.07.2014) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1998. – № 19. – st. 98.
2. Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu Ukrayiny z pytan' bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv: postanova KМУ № 667 vid 02.09.2015 r. // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 22.09.2015. – № 73. – s. 44. – st. 2402.
3. Pro utvorennya terytorial'nykh orhaniv Derzhavnoyi sluzhby z pytan' bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv: postanova KМУ vid 28.10.2015r. №871 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 10.11.2015. – № 87. – s. 25. – st. 2908 (vtratyla chynnist').
4. Pro utvorennya terytorial'nykh orhaniv Derzhavnoyi sluzhby z pytan' bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv: postanova KМУ vid 16.12.2015r. №1092 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 12.01.2016r. – № 2.

5. Perelik orhaniv litsenzuvannya: postanova KMU vid 05.08.2015 r. № 609 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 04.09.2015. – № 68. – s. 8. – st. 2232.
6. Polozhennya pro Derzhavnu sanitarno-epidemiologichnu sluzhbu Ukrayiny: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 06.04.2011r. № 400 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 26.04.2011. – № 29. – s. 122. – st. 1235.
7. Polozhennya pro Derzhavnu veterynarnu ta fitosanitarnu sluzhbu Ukrayiny: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 13.04.2011r. №464 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 26.04.2011. – №29. – s.328. – st.1270.
8. Polozhennya pro Derzhavnu inspektsiyu Ukrayiny z pytan' zakhystu prav spozhyvachiv: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 13.04.2011r. №465/2011 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 26.04.2011. – №29. – s.340. – st.1271.
9. Polozhennya Pro Derzhavnu sluzhbu Ukrayiny z pytan' pratsi: postanova KMU vid 11.02.2015r. № 96 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 24.03.2015. – №21. – s.201. – st.584.
10. Proekt Postanovy pro vidkhylenntya proektu Zakonu Ukrayiny pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo bezpechnosti kharchovykh produktiv: reyestr. № 10495/P vid 05.07.2012 // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: <http://www.proforg.mk.ua/>
11. Pres-sluzhba «Ukrayins'koho medychnoho chasopysu» // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: <http://www.umj.com.ua/article/36785/>
12. Vidkrytyy lyst do Prezydenta Ukrayiny Poroshenka P.O. ta prem"yer-ministra Ukrayiny Yatsenyuka A.P. vid predstavnykiv spozhyvchoyi hromads'kosti Pro nastup na zakonni prava ta interesy spozhyvachiv pevnykh struktur biznesu ta derzhavnoho upravlinnya vsuperech polozhennyam Uhody pro asotsiatsiyu Ukrayina-Yes, Kerivnym pryntsypam OON na zakhyst prav spozhyvachiv, Yevropeys'kiy Khartiyyi zakhystu spozhyvachiv, Stratehiyi spozhyvchoyi polityky Yes. 12.03.2014 // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: <https://test.org.ua/usefulinfo/uslugi/news>
13. Starikova L. Shchodo proektu Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu Ukrayiny z pytan' bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: <https://sites.google.com/site/agranijssouzukraieni/analitichnij-centr/harci>
14. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996r. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1996. – № 30. – st. 141.
15. Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro okhoronu zdorov'ya: Zakon Ukrayiny vid 19.11.1992r. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1993. – № 4. – st.19.
16. Rezolyutsyya 39/248 Heneral'noy Assambley OON "Rukovodyashchye pryntsypy dlya zashchyty ynteresov potrebyteley" (Prynyaty 09.04.85 na 106-om plenarnom zasedannyi HA OON) // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_903
17. Khartyya osnovnykh prav Evropeyskoho Soyuzu Torzhestvennaya proklamatsyya (Nytstsa, 07.12.2000) // [Elektronnyy resurs]: rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/99>
18. Stratehiya staloho rozvytku "Ukrayina - 2020": Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 12.01.2015r. № 5/2015 // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 23.01.2015. – № 4. – s. 8. – st. 67.